

Uloga političkih znanosti u nas i programiranje rada Politološkog društva

Ivan Babić

Osnivačka skupština možda i nije pogodan forum za donošenje preciznog programa rada našeg društva na određen rok.*) Ipak držim da bi ostali nedorečeni ako ne bi barem preliminarno porazgovorili o tematskom okviru u kojem će se kretati ili bi se mogla kretati naša raspravljanja i akcije u 1967. godini. Stoga bih, i ne pomišljajući da na temu našeg budućeg rada podnesem iscrpan referat, žalio da ovom kratkom intervencijom budem samo prvi diskutant, sa svrhom da bar donekle pružim povod za vaše vlastite inicijative, sugestije i mišljenja.

Trenutak u kojem održavamo našu skupštinu višestruko je značajan, pa i prijeloman, kako iz aspekta društveno-političke prakse tako i iz ugla socijalne i političke teorije. Društveno-politički gledano živimo i sastajemo se u vrijeme »reformi«, »reorganizacija«, »transformacija«, po nekima čak i »renesanse« — dakle na jednoj izuzetnoj tački previranja u našem društvu kad ono trasira pravce svog daljeg kretanja i traži instrumente i »poluge« budućeg razvoja. Obazremo li se na svu složenost, dinamiku i raznolikost našeg političkog života i specijalno na nove momente i elemente što ih društvena zbilja danomice izbacuje na površinu, mi ćemo naš aktuelni društveno-politički trenutak možda podobno okvalificirati kad kažemo da ga obilježava naširoko razvijena socijalna svijest da se po starom više živjeti ne može ali istovremeno nedostatna i nerazgovijetna spoznaja o tome kako živjeti na nov način.

Povijest nam pokazuje da je upravo vrijeme preloma, zaokreta, preorijentacija, za političku teoriju vrijeme izazova, probni kamen njezine životvornosti, moglo bi se reći elemenat u kojem ona sebe nalazi, prepoznaje i snaži.

Ali za kvalifikaciju društveno-političkog trenu u kojem se kao politološko društvo konstituiramo potrebno je dodati da naše *sada i ovdje* nije puko perturbantno, maglovito i fluidno. Premda se u nas o politologiji i politolozima govori tek odskora i premda se visokoškolska nastava politike i za nju specijalizirane ustanove još uvijek tek uhodavaju, politička teorija u nas ipak ima čvrste tačke oslonca u dosadašnjim ostvarenjima naše kreativne političke

*) Referat održan na osnivačkoj skupštini Politološkog društva SR Hrvatske u Zagrebu 26. XII 1966.

misli i akcije, kojima su naročito jugoslavenski marksisti dali izuzetno obilat i raznolik prilog, najizrazitije oličen u suvremenoj jugoslavenskoj socijalističkoj zajednici u cjelini njezinih institucija, zasnovanih i izgrađivanih samokorektivno i bitno u revolucionarnom duhu.

Dobro je poznato da se u ovom času sva ta naša pozitivna teorijska i praktična iskustva sažimaju i naznačuju imenom samoupravljanja. Teško bi se, međutim, moglo tvrditi da smo promislili sve bitne implikacije i konsekvencije onog što nazivamo samoupravljanjem i našu politologiju upravo u tom pravcu očekuju njezini najvažniji zadaci. Samoupravnu zajednicu, što možda u nas još nije dovoljno eksplicitno isticano, karakterizira upravo to, da njezini pripadnici imaju, jezikom XVIII stoljeća, »neotudivo« pravo na trajno i ponavljano preispitivanje temelja na kojima ta zajednica počiva. Složimo li se s time, pred domaćom političkom znanošću javlja se urgentnim zahtjev za tematizacijom fundamenata naše zajednice danas ali ne, kako to neki hoće, da bi se izivljavali u prividno radikalnom pankriticizmu, već sa svrhom da se konstruiraju i predlože alternativni socijalni (ekonomski, pravni, upravni etc.) aranžmani i rješenja koji bi dali nove impulse i vrela energije već započetom i do današnjeg stupnja izgrađenom samoupravnom sistemu. Najsazetije rezimirano: prvi krug tema kojima se naša politologija, pa time i naše politološko društvo treba da bavi jesu problemi samoupravljanja, to jest socijalne jezgre iz koje ta politologija inspirativno i plodonosno jedino može da ponikne i da se izgradi.

Upravo u kontekstu samoupravljanja i u najbližoj realiciji s njim, kao što je to u nas djelomično već iz raznih aspekata pokušavano i esejistički ispostavljeno, **mi treba da razmatramo i sve** ishodišne i introduktivne teme i probleme politologije: pitanja njezina predmeta, metoda istraživanja, relacije fundamentalne politologije prema ostalim socijalnim političkim i drugim znanostima itd. U odnosu spram samoupravne prakse i njezinih revolucionarnih teorijskih implikacija, moguće je, i po mom mišljenju nužno, razviti ili barem »problematizirati« kategorijalnu strukturu politologije kao »čiste« znanosti politike. Teme kao što su: »politički čin«, »politički proces«, »politički čovjek«, »politička moć« i njezina distribucija u društvu »vlast«, »sila«, »decision-making«, »politička dinamika« (shvaćena kao funkcija grupne dinamike), »sloboda«, »autoritet«, »pravda«, »zakon«, »suverenitet«, »jednakost«, »država« i oblici države, kao i ostale teme i kategorije sistematske politologije kako se u građanskom svijetu konstituirala, u nas se mogu, relevantno po sredinu iz koje izlazimo i kojoj se obraćamo i plodonosno za generalizaciju i teorijsko sublimiranje našeg »političkog iskustva«, postavljati i raspravljati tek u odnosu spram samoupravljanja, njegovih domašaja i inherentnih mogućnosti. Što sam netom kazao u vidu radno-hipotetičke tvrdnje bilo bi vrijedno u detaljnim stručnim i u okviru politološkog društva programiranim i sistematski organiziranim raspravljanjima razmotriti i osvijetliti.

Ali kad rekoh da se ne samo teorijska osnova već i sama artikulacija politologije s obzirom na njezin kategorijalni sustav u nas — po mom mišljenju — treba da izgrađuju u najprisnijoj povezanosti sa bitnom problematikom samoupravnog društva, ni pošto nisam mislio reći da je za političke znanosti uputan metod

nekritičkog prihvaćanja i potom onda »razrade« raznih krilatica i termina (ponekad na brzinu i umjetno skrojjenih), kojima se dnevno puni naš kolokvijalni politički rječnik. Da bez pretenzija na iscrpnost i bez svjesno konstruiranog kriterija selekcije ilustrativno spomenem tek ove: »društvena zajednica«, »neposredna demokracija«, »društveno-politički radnik«, »neposredni samoupravljač«, »radni čovjek«, »čovjek« i »građanin« etc. Naša politologija bi promašila svoj poziv ako bi bez temeljite diskusije (semantičko-lingvističke, historijsko-teoretske, logičko-strukturalne itd.) naprosto prihvatila sve te i slične termine i kategorije kao nekakav samoizvjesni i bez daljeg povijesno-novatorski prilog suvremenih Jugoslavena političkoj teoriji i praksi čovječanstva, kako nam se često nekritički sugerira. Mnogi od navedenih i sličnih pojmova imaju za sobom dugačku i bogatu povijest koju (za naše prilike) tek treba pomnjivo i savjesno rekonstruirati i prikazati; neki su ambigvitetni i umjetni — što naravno treba analizirati, demonstrirati pa time i kritizirati; neki su pak potencijalno plodonosni i bremeniti smislom još nedostatno razotkrivenim i razvijenim. Diskusije o sadržajima koje spomenuti i drugi termini indiciraju i pokrivaju svakako bi trebale činiti nezaobilazan dio aktivnosti našega društva. Sve to, kako je iz aspekta iz koga sam to skicirao moglo biti jasno, ne u svrhu skolastičkog cjepidlačarenja i akademističkog žongliranja već u svrhu kritičkog pristupa našem inače povijesno izvanredno zanimljivom i bitnom, da eto ponovo upotrijebim ove nipošto neproblematične i *a priori* jasne attribute, revolucionarnom i progresivnom političkom isustvu.

Mogućnosti i perspektive razvoja političke znanosti u nas ja tako (kako vjerujem) zajedno s vama, vidim u samosvjesnoj teorijskoj eksplikaciji naše jugoslavenske socijalističke samoupravnosti, eksplikaciji, međutim, kritičkoj i kreativnoj, takvoj koja otvara vidike a ne naprosto aplaudira dnevnom prakticismu i njegovu teoretskom i kvaziteoretskom žargonu. U ovom kontekstu vrijedno se odrediti spram internacionalne situacije u političkoj znanosti i političkom mišljenju i naznačiti šta nas kao politološko društvo u odnosu prema toj situaciji treba da motivira. Kao vjetrometina na kojoj se ukrštavaju utjecaji Zapada i Istoka i kao faktor koji je u odnosima tih dvaju kompleksa socijalno-političke suvremenosti igrao i igra izuzetnu ulogu medijatora i često stimulatora pozitivnih povijesnih kretanja, Jugoslavija je u prilici da i na politološkom području bude zanimljivim primjerom. Po uzoru na našu praksu u drugim duhovnim »sektorima« već je sada očito da začeci sistematskog politološkog nastojanja u nas teku u znaku asimiliranja najpozitivnijih znanstvenih dostignuća, bez obzira na njihovu ideološku i političko-geografsku provenijenciju, i to tako treba da ostane i nadalje. (Prelistamo li, na primjer, samo godišta »Političke misli« vidjet ćemo kako ne samo bibliografski prilozi već i tematika u tom časopisu objavljenih rasprava i članaka pokazuje svestranu znatiželju i nedogmatičnost pristupa naših politologa raznolikim suvremenim dostignućima u politološkim disciplinama). Daleko od toga da bi se i najmanje ograđivali spram nekakvih sumnjivih »stranih utjecaja« treba, ipak ukratko naznačiti elemente kritičke obazrivosti spram većine politoloških umotvora na Zapadu i na Istoku.

Osvrnemo li se na Zapad ustanovit ćemo kako je kvantitativno impresivna politička teorija bitno eksplikacija građanskog svijeta, koga mi socijalno i kulturno intendiramo prevladati. Bezbroj minucioznih analiza i nadahnutih sinteza koje nam otud dolaze, međutim, nude nam bogat materijal za razmišljanje o vlastitoj orijentaciji i metodologiji istraživanja i instruktivan analogon s kojim se moguće i potrebno danomice uspoređivati i provjeravati.

Uperimo li pogled na Istok, odakle bi bilo prirodno očekivati politološku analizu i sintezu svijeta socijalizma u nastojanju, zapazit ćemo da akademska (ukoliko postoji) politička teorija još uvijek često imade atribute apologetike i tek u posljednje vrijeme u pojedinim socijalističkim zemljama ih nastoji intelektualno življe prevladati.

Otuda slijedi da bi za nas i iz politološkog aspekta bila deplasirana svaka nekritička imitacija bilo zapadnih ili istočnih modela (ako u znanosti imitacija uopće imade mjesta). Ono što nam je potrebno bez daljnjeg je svestrana komunikacija i uvijek pripravna osjetljivost na sve novo što internacionalna zajednica politologa stvara. Naše politološko društvo trebalo bi da stimulira i tu komunikaciju i tu otvorenost, pa mislim da u programu rada treba svakako uvrstiti gostovanje kolega iz inozemstva, referate naših posjetilaca inozemnim politološkim centrima itd.

Osim otvorenosti prema inozemstvu umjesno je i ne manje imperativno demonstrirati otvorenost prema duhovnoj klimi grada, republike i zemlje u kojoj djelujemo. U tom smislu smatram da naše veze sa stručnim društvima svih društvenih znanosti (filozofa, ekonomista, sociologa, pravnika, historičara, psihologa, literata itd.) treba da budu ne samo formalno bliske nego i vazda duhovno budne i žive. Problematika koju ta društva raspravljaju često će imati politološke dimenzije i kao što politolozi treba da se nađu u sredinama tih društava kad god su tamo na dnevnom redu teme s politološkim implikacijama, tako i intelektualne radnike iz svih tih područja treba pozivati u naše društvo kao referante, učesnike itd.

Od ostalih tematskih cjelina koje je u ovoj skici nemoguće razrađivati a koje svaki dugoročniji program rada našeg društva obavezno treba da uključi spomenut ću još samo tri: prvo, nastavu političkih znanosti, nastavne institucije i njihove programe, nastavne metode i svu sličnu problematiku; drugo, u užem smislu profesionalne probleme politologa: pitanja njihova zapošljavanja, studijskog praćenja njihove aktivnosti u društvu itd. i, treće, pitanja izdavačke djelatnosti u politološkom području.

Napokon, za programiranje rada Politološkog društva nije bez utjecaja kako će se ono, kao i naša politologija u cjelini, odrediti prema aktuelnoj politici i njezinim najistaknutijim akterima. Politologija kao znanost nije i ne treba da bude u službi dnevne politike niti smije da se srože na apologetiku. Ali treba otvoreno reći da ona svugdje u svijetu na svoj način ipak služi i (u dobrom smislu riječi) u nas također *treba da služi* aktuelnoj politici. To ne znači da prema nosiocima te politike mi kao politolozi treba da pokazujemo bilo servilan i snishodljiv bilo pak naduven ili odbojan stav. Ako je politička praksa zbiljski izvor političke teorije onda politički praktičari, kada su doista dobri praktičari, jesu uvijek najzanimljiviji subesjednici politologa i obratno.

Stoga mislim da Politološko društvo treba da bude ne samo formalno otvoreno našim političkim radnicima, već bi ono moralo da sistematski planira i njeguje njihovu izravnu suradnju u stručnim raspravama koje će se u društvu voditi. Držim da smo i u tom pravcu kao društvo pozvani da pokažemo maksimalno moguću inicijativu, pri čemu nam svakako najbolje mogu pomoći politički radnici koji su i sami politički teoretičari, dakle, politolozi.

РЕЗЮМЕ

В начале доклада автор выдвигает значение момента, в котором происходит собрание. Этот момент значителен, как с точки зрения общественно-политической практики, так и под углом социальной и политической теории. Общественно-политическую практику характеризует сложность и динамика общественных отношений и процессов, затем развитая социальная сознательность, что по старому нельзя больше жить, но теперь проявляются и дилеммы, как жить по новому.

Это время перелома и переориентирования и для политической теории является временем вызова, пробным камнем ее животворности, элементом, в котором она себя находит, узнает и уснаивает.

Хотя у нас научное изучение политики лишь в начале, политическая теория, однако, имеет прочные упорные пункты в прежних осуществлениях нашей творческой политической мысли и акции.

Эти опытности, как теоретические, так и практические, сжимаются и обозначаются именем самоуправления. Между тем, там еще много недодуманного и недосказанного, и именно там нашу политологию ожидают важнейшие задачи.

В самом деле, в контексте самоуправления и в ближайшем отношении с ним, нужно рассматривать и все исходные и вводные темы и проблемы политологии: вопросы ее предмета, приема исследования, отношения фундаментальной политологии к другим наукам.

Автор выделяет значение и необходимость критического отношения политической науки к разнообразным крылатым словам, чаще всего искусственно скроенным, и которые заполняют политический словарь собеседования („общественное содружество“, „непосредственная демократия“, „трудолюбивый человек“ и др.).

Возможности и перспективы развития политической науки в Югославии автор видит в теоретическом разъяснении югославского социалистического самоуправления, в разъяснении критическом и креативном, таком же, которое открывает кругозоры, чтобы просто не аплодировало ежедневном практицизму и его теоретическом и квазитеоретическом жаргону.

Очень важно, также, определиться по направлению к интернациональной ситуации в политической науке, тем больше, что Югославия, учитывая ее положение — скрещение воздействий Востока и Запада — может найтись в такой обстановке, что и в политологической области может стать интересным примером.

После того как совсем коротко вынес основные черты политической науки на западе и на востоке, автор заключает, что бы и с политологического аспекта за югославскую политическую науку была неуместна каждая некритическая имитация, либо западных, либо восточных моделей.

Наряду с связью с интернациональным содружеством политологов, нужно демонстрировать откровенность к духовном климате города, республики, страны. В этом смысле автор отстаивает непрерывные связи и сотрудничество с обществами всех общественных наук.

Долгосрочная программа работы Общества должна, наряду с другим, охватить обучение политических наук, учебные заведения и их про-

граммы, учебные методы, а также и некоторые вопросы статуса политологов.

Политологии как науке нельзя быть в службе ежедневной политики, но она, в хорошем смысле этого слова, должна служить актуальной политике. Если политическая практика истинно источник политической теории, то политические практики, когда они наверно хорошие практики, являются всегда самыми интересными собеседниками политологов, и наоборот.

(Перевела Зорица Протич)

SUMMARY

At the beginning of his essay the author points out to the importance of the moment in which the meeting is held. That moment is important from the point of social and political experience as well as from the standpoint of social and political theory.

The social and political practical work is characterized by complex and dynamic social relations and processes as well as by social consciousness that it is not possible to live in the oldfashioned way but that there are also leading questions of how to live in a modern way.

Such an age of break and preorientation is a challenge for the political theory, a test of its efficiency.

Although the scientific research in politics is only at the beginning in this country, the political theory has got steady support in the achievements of Yugoslav creative political thought and action.

These experiences both theoretical and practical ones condense in selfmanagement. There are, however, a lot of unanswered questions and Yugoslav political science is expected to have a great deal of important work.

Just in the context of selfmanagement and in the nearest reference to it, it is necessary to consider all the originating and introductive themes and problems of political science: its subject, its methodology and relations to other sciences.

Further the author points out to the importance and necessity of a critical reference of political science towards various slogans which are often artificially formed but enter the colloquial political glossary (with items as: »social community«, »immediate democracy«, »the working man« etc.)

The author foresees the possibility of development for Yugoslav political science in a theoretical explication of Yugoslav socialist management, a critical and creative explication which opens the perspectives but doesn't applaud to the narrow everyday empirism and its jargon.

At the same time it is important to estimate the international political happenings from the scientific political point of view, taking into account the geographical position of Yugoslavia between the West and East which could be an interesting example for political science.

After having summarized the principal features of political science in the West and the East the author concludes that it would not be useful for the Yugoslav political science to imitate either western or eastern models.

It is also necessary to demonstrate the communication with the international community of political theoreticians as well as a cooperation with all social sciences.

A long term programme for these societies must include political schooling, educational institutions and their programmes, tuition methods as well as the status of political theoreticians.

Political science as a branch of studies should not serve to the everyday politics unavoidably but at its best it can be in the service of the topical policy. If the political usage is a proper well of political theory, then the political professional officials when they are good politicians indeed, they are rather interesting collaborators of the political theoreticians and vice versa.

(P.)